

ПОСТАТЬ С. А. ЛИТВИНОВА (1898–1982): ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ

Х. В. Середя, науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Постать Степана Андрійовича Литвинова та його внесок у розбудову радянської української освіти вивчали сучасні науковці (Л. Бондар, В. Майборода Г. Лесик, О. Башкір, С. Золотухіна) [6; 8; 9;]. Водночас його педагогічна спадщина, зокрема його погляди на історію розвитку освіти та педагогіки, досі залишається недостатньо дослідженою.

Степан Андрійович Литвинов (1898–1982) – український радянський педагог, доктор педагогічних наук (1971), професор (1971). Присвятив понад 50 років життя науково-педагогічній діяльності у закладах вищої освіти педагогічного профілю в Україні. Пропрацював на педагогічній ниві більш як 66 років. Є одним із засновників Харківської науково-дидактичної школи.

Здобув освіту у Казанській учительській семінарії, після її закінчення з 1916 до 1922 р. працював учителем початкової школи. У 1922–1926 рр. навчався на факультеті соціального виховання Харківського інституту народної освіти. У 1929-му захистив кандидатську дисертацію з питань історії педагогіки у Харківському науково-дослідному інституті педагогіки. Протягом 1929–1939 рр. був асистентом, викладачем у Харківському інституті народної освіти та Харківському педагогічному інституті, де з 1934 до 1939 рр. завідував кафедрою педагогіки [6].

Із 1939 р. С. А. Литвинов був доцентом кафедри педагогіки та заступником директора Київського педагогічного інституту (нині УДУ імені Михайла Драгоманова). Під час Другої світової війни був інспектором Ірлінського районного відділу народної освіти Алма-Атинської області (Казахстан). Після звільнення України викладав у Київському педагогічному інституті (нині – Український державний університет імені Михайла Драгоманова), а потім став заступником директора цього закладу. Із 1951-го обіймав посаду завідувача кафедри спеціальної педагогіки, а в 1956–1968 рр. – кафедри загальної педагогіки. Протягом 1955–1982 рр. працював за сумісництвом у Науково-дослідному інституті педагогіки Української РСР (нині – Інститут педагогіки НАПН України).

Автор понад 200 наукових робіт із різних проблем становлення і розвитку вітчизняної історико-педагогічної думки: на кафедрі педагогіки Харківського педагогічного інституту під його керівництвом розробили розділ «Загальні основи педагогіки» підручника «Педагогіка» за редакцією С. Х. Чавдарова. С. А. Литвинов написав кілька розділів для цього підручника. Ученому належить низка праць, присвячених питанням історії педагогіки [3; 5; 10]. Вивчав історію розвитку освіти та педагогіки, зокрема аналізував погляди Я. А. Коменського, Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського, І. Я. Франка [4; 5].

Досліджував питання організації і методики виховної роботи в школі-інтернаті. Під його керівництвом підготовлено посібник «Методика виховної

роботи в школі» (1963) для студентів та викладачів педагогічних інститутів, учителів та вихователів шкіл-інтернатів, «Педагогіка та життя» (1967) [3].

Джерелознавчий аналіз праць засвідчив, що педагогічні погляди С. А. Литвинова насичені комуністичною ідеологією, відповідно до вимог того часу [2–5]. Оскільки ідеологія тогочасного освітнього процесу була цілковитим відображенням ідеології правлячого комуністичного режиму, основним завданням якого було формування «радянської людини».

Водночас історіографічний пошук презентує постать С. А. Литвинова як малодосліджену і таку, що потребує більш ґрунтовного вивчення педагогічної спадщини, розкриття її дидактичного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Педагогічна історіографія: стан, проблеми, виклики. *Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри* : зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти, 23 жовт. 2018 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2018. С. 4–6. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713227/> (дата звернення: 31.10.2023).
2. Литвинов С. А. Педагогічна наука на Україні за 40 років Радянської влади. *Наукові записки / М-во освіти УРСР, Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького*. Київ, 1957. Т. 28.
3. Литвинов С. А. Педагогіка і життя. Київ : Знання, 1967. 32 с.
4. Литвинов С. А. Г. С. Сковорода про виховання і розвиток розуму. *Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди* / редкол.: О. Г. Дзевєрін (відп. ред.) та ін. Київ, 1972. С. 53–63.
5. Історія педагогіки : навч. посіб. для пед. ін-тів / кол. авт.: М. С. Гриценко, Б. Н. Митюрів, С. А. Литвинов та ін. ; за ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища шк., 1973. 447 с.
6. Башкір О., Золотухіна С. Сковородинівські традиції в життєдіяльності очільників кафедри педагогіки ХДПІ (30-ті роки ХХ ст.). *Новий колегіум*. 2019. № 4. С. 100–107. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6759> (дата звернення: 01.11.2023).
7. Майборода В. К. Литвинов Степан Андрійович. *Енциклопедія сучасної України* : онлайн-версія / НАН України, НТШ. Київ, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55205> (дата звернення: 01.11.2023).
8. Майборода В. К., Лесик Г. В. Степан Андрійович Литвинов: учитель, вчений, інтелігент : монографія. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. 220 с.
9. Бондар Л. Життя і науково-педагогічна діяльність С. А. Литвинова. *Пед. газета*. 2008. Жовт. (№ 10).
10. Литвинов С. А. Зв'язок школи з життям в історії вітчизняної педагогіки. *Рад. школа*. 1960. № 3.

ПОСІБНИК «УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІКА В ПЕРСОНАЛІЯХ» (2005) ЯК ДЖЕРЕЛО ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ

*О. А. Бойко, молодший науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів*

«Українська педагогіка в персоналіях» – такий посібник для широкої аудиторії, як фахівців, так і читачів, котрі цікавляться історією України, побачив світ у 2005 р. у видавництві «Либідь» [4, 5].